

Gerardjan Rijnders: ' Het is zeker een stuk dat jongeren zal aanspreken.

Lesbrief Het Bezoek - Inleiding

Introductie

Voor geld doen ze alles.
Alles?
Alles. Als je maar genoeg biedt.
Dat geloof ik niet.
Zelfs een moord

In het stuk *Het Bezoek* van Gerardjan Rijnders draait het om de macht van het geld. Het gegeven is simpel. Een vrouw komt terug naar de stad, die zij lang geleden heeft verlaten. De stad is financieel bijna failliet. Zij belooft de stad veel geld te schenken. Op een voorwaarde: één man moet dood.

Gerardjan Rijnders: Het is gemakkelijk te volgen,.....

De Bron

Dit uitgangspunt is ontleend aan het stuk *Het Bezoek van de Oude Dame* van Friedrich Dürrenmatt. Hij schreef het in 1956.

De inhoud: **Claire Zachanassian keert na een jarenlange afwezigheid naar haar geboortestad Gülien terug om wraakte nemen op Alfred Schill, een gerespecteerd middenstander, met wie ze op zeventienjarige leeftijd een verhouding had. Toen ze zwanger raakte, weigerde Schill het vaderschap te erkennen, en kocht hij zelfs getuigen om die onder ede verklaarden dat zij ook met haar hadden geslapen. Diep vernederd trekt Claire uit Gülien weg, verzeilt in de prostitutie en slaagt erin een enorm fortuin te vergaren. Het stadje zit intussen economisch totaal aan de grond. Ze wil er een miljard in investeren, maar koppelt er wel één voorwaarde aan vast: Alfred Schill moet gedood worden. De inwoners van Gülien wijzen dit voorstel diep verontwaardigd af. Zijn zij niet doordrongen van het Europese humanisme, geestelijke erven van Brahms en Mozart? Maar de zucht naar welstand wint het van de edele voornemens.**

‘De kernvraag in Het Bezoek van de oude Dame is voor mij de vraag naar de schuld,’ verklaarde Dürrenmatt in een van zijn laatste gesprekken, ‘Het gevoel schuldig of onschuldig te zijn aan een onmenselijke daad, is een actief principe. Een moordenaar kan men ophangen. Maar men kan hem geen schuldgevoel opdringen. Schuld is een inzicht.’

Gerardjan Rijnders: heeft vaart, duurt niet lang,...

De Bewerking

Gerardjan Rijnders: ‘Sacha Bulthuis vroeg mij om dit stuk met toneelgroep De Appel te doen. Ik heb het één keer gelezen en weggelegd. Ik vond het oubollig, langdradig en het had veel te veel personages. Ik heb de kern gehandhaafd, maar het gegeven naar deze tijd gehaald in de taal van nu.’

‘Mijn stuk gaat ook om een vergelijking van de jaren zestig/zeventig met de tijd van nu. Over mijn generatie en die van nu. Toen hadden de mensen nog idealen en ze geloofden nog in de liefde. Geld en macht hebben de idealen verdrongen en het geloof in liefde is vervangen door egoïsme. Alles moet nu snel en gemakkelijk zijn.’

De Eerste Doorloop

Het is altijd spannend, zo'n eerste keer dat de spelers voor het eerst het stuk als geheel spelen.

Er is gesproken over de rollen, de teksten zijn geleerd, de scènes zijn geoefend, maar nu voor het eerst moet blijken of alles klopt. Het decor is nog niet af, de kostuums ontbreken nog, het lichtplan is nog niet klaar, de spelers moeten nog naar het juiste speelritme zoeken, maar 'we gaan spelen.'

Na afloop verzucht Sacha Bulthuis, die de oude vrouw speelt: 'Wat is dit zwaar. Als je even eruit bent, kan je het schudden.'

De regisseur beaamt dit: 'Acteren is topsport. Het ziet er eenvoudig uit, maar het vraagt veel training, enorme concentratie en teamwerk. En je moet het publiek voor je winnen, dan brengen zij je dichterbij de overwinning.'

'Het stuk lijkt een muziekstuk. Het kent een eigen ritme met herhalingen, versnellingen, vertragingen, afwisseling in groepswork, dialogen en monologen. Elk stukje heeft zijn eigen plek, het kan niet verplaatst worden of overgeslagen of anders gezegd worden. Het moet simpel klinken en dat vraagt geraffineerd spel.'

Maar hij is tevreden. De tijd klopt, anderhalf uur. De structuur klopt. 'En we hebben nog een paar weken.'

Gerardjan Rijnders: ... en de spelers zijn oké.'

De Opbouw

Het stuk telt 5 delen (bedrijven). Tussen de bedrijven klinkt er kort muziek van Sjostakovitsj.

De muziek geeft elke keer een tijdsprong aan van enkele dagen.

Gerardjan Rijnders: 'Deel één zet het stuk in werking. De oude dame wil de stad helpen maar dan moet Pierre dood. In deel twee wil niemand haar eis serieus nemen, maar geld voor een nieuwe, dure outfit neemt men graag van haar aan. In deel drie neemt de wrevel toe. Ze vinden Pierre een oude zeur. Deel vier laat een opgetogen groep zien. Ze hebben een plan waarmee Pierre blijft leven en de stad het geld krijgt. Maar het gaat niet door. Deel vijf laat zien dat het geld al is uitgegeven, alleen Pierre is nog niet dood.'

'Het is zeker een stuk dat jongeren zal aanspreken', volgens Rijnders, 'Het is gemakkelijk te volgen, heeft vaart, duurt niet lang, kent humor en een Tarantino-achtig einde en de spelers zijn oké.'

DE OPDRACHTEN

(Uitvoeren na het bezoek aan de voorstelling. Overleg met je docent welke opdrachten je moet doen.)

Opdracht 1

In de inleiding staat een korte samenvatting van het stuk van Dürrenmatt.

- Welke elementen zijn in de bewerking behouden? (noem er tenminste 3)

Opdracht 2:

De opkomst van de industrie maakte het verschil tussen rijk en arm schrijnend duidelijk.

In de politiek zie je rond 1900 het communisme en het socialisme opkomen.

In de kunst nemen schilders als Georg Grosz hun afkeer van de rijken tot onderwerp.

Dit werk noemde hij *De Steunpilaren van de Maatschappij*

- Welke vijf 'steunpilaren' zijn hier gekarakteriseerd?
- Hoe heeft hij elk van hen belachelijk gemaakt? (Let op handelingen en voorwerpen)
- In *Het Bezoek* maken we kennis met de zakenlui Pierre en Bos, de pr-deskundige Mavis, de marketing deskundige Turner en de ambtenaren Rienstra (openbare veiligheid) en Eelco (volksgezondheid). Geef aan hoe Rijnders hen belachelijk maakt (aan de hand van handelingen, voorwerpen, kleding en decor).

Opdracht 3

Vlak voor de tweede wereldoorlog waarschuwde de kunstenaar Heartfield voor de opkomst van Hitler. Hij deed dat door fotomontages.

- Leg uit wat Heartfield met deze fotomontage wil zeggen.
- Ook in *Het Bezoek* is de politiek gevoelig voor kapitaal. Toon dit aan.

Opdracht 4

Spotprenten geven vaak commentaar op politieke en maatschappelijke gebeurtenissen. Hieronder zie je er een paar.

- Leg van elke tekening uit waarom je deze wel of niet bij de voorstelling vindt passen.

"The doctor will see you behind those two doors...
pick one."

Opdracht 5

Gerardjan Rijnders heeft in 2003 *Timon van Athene* van William Shakespeare bewerkt voor de toneelgroep ZT Hollandia (een fragment is te vinden in het archief op www.theaterland.nl):

Tim van Athene is de hedendaagse variant van Shakespeare's *Timon van Athene*. Hier is Tim geen Atheens patriciër zoals bij Shakespeare, maar een nieuwe rijke, intellectueel en oprichter van een politieke partij. Hij wordt Van Athene genoemd omdat hij de 'Griekse beginselen' is toegedaan. Net als Timon wordt Tim omringd door kunstenaars en financiers die hem graag willen ondersteunen, maar daar wel iets voor terugwillen. Net als Timon gaat Tim failliet. En net als bij Timon slaat bij Tim het noodlot toe.

In deze grote locatieproductie geeft Gerardjan Rijnders, die zelf ook regisseert, een geheel eigentijdse visie op de verstrengeling van publiek en privaat belang, van ondernemen en oplichten, van hebzucht en vrijgevigheid. De parallel met bepaalde krachten in de Nederlandse politiek (Pim Fortuyn) is makkelijk te trekken

- Noem tenminste 3 inhoudelijke overeenkomsten tussen *Het Bezoek* en *Tim van Athene*.

Opdracht 6

Het Bezoek kent een opbouw in vijf bedrijven. Een klassiek drama ook. Maar een klassiek toneelstuk kent meer kenmerken.

De opbouw:

Expositie	- de situatie wordt uitgelegd	- hoofdpersoon in rust
Motorisch moment	- er gebeurt iets dat de situatie verandert	- hoofdpersoon verrast
Intrige	- er volgen allerlei ontwikkelingen	- hoofdpersoon in het nauw
Climax	- de spanning stijgt	- hoofdpersoon ziet uitweg
Ontknoping	- de (noodlottige) afwikkeling	- hoofdpersoon ten onder

Het drama kent de drie eenheden:

Eenheid van tijd	- alles speelt zich af binnen 24 uur
Eenheid van plaats	- alles speelt zich af op een plek
Eenheid van handeling	- alle handelingen concentreren zich op het hoofdthema

De personages

De hoofdpersoon (held) is de protagonist, om hem draait alles, hij komt in problemen.

Zijn tegenspeler is de antagonist, die zorgt voor de problemen.

De helper luistert en geeft eventueel adviezen en steun.

De boodschapper vertelt wat elders of vroeger is gebeurd.

Het koor(de rei) vertegenwoordigt de betrokkenen, het 'volk', het reageert op de gebeurtenissen en levert commentaar.

- Zoek uit welke van de bovengenoemde kenmerken van het klassieke drama wel en welke kenmerken niet in *Het Bezoek* aanwezig zijn. Zorg voor een feitelijke onderbouwing.

(Voorbeeld: Pierre is de protagonist, want om hem draait alles en hij is voortdurend aanwezig op het toneel)

Opdracht 7

De jaren zestig en zeventig in enige citaten uit het stuk.

a. Pierre : *We hebben het over de fucking sixties, de fucking seventies! Zelfs the sky was the limit nog niet. En ik had mijn eerste baantje op Financiën. (..)*

Zij liep in d'r fucking hippie lappen, in al die kraaltjes, op blote voeten, henna en -hoe heet die geur?-de stad door. En liet zich door iedereen opschrijven. Moest kunnen. Vond ik ook.

(..) Moet kunnen, dat dacht je toen. Gun ik haar. Laat ze maar genieten.

b. Claire: *Was in onze tijd ondenkbaar, toch, Pierre? Trouwen deed je niet. Trouwen was burgerlijk.*

c. Claire: *Ik wil deze stad helpen, mijn geboortestad. Waar ik gelukkig ben geweest. Waar ik.. Waar ik in voden en kraaltjes en dampend van de patchoeli, of hoe zeg je dat, dacht dat ik gelukkig was.(...)*

d. Pierre: *Dat hoorde zo, dat was onze ideologie. Wij hadden toen nog idealen. Dat woord bestond toen nog. (...) Wij waren geen burgerlijk stelletje. We gaven niet om bezit.*

- Hoe zou je op grond van bovenstaande citaten de jaren zestig en zeventig typeren?
- Waarom zou je wel of niet die tijd hebben willen meemaken?
- Toon aan dat die jaren zestig en zeventig voor Claire en Pierre nog steeds belangrijk zijn.
- Toon aan dat beiden door de tijd niet alleen ouder maar ook anders zijn geworden.

Opdracht 8

De actualiteit in een aantal citaten uit het stuk

a. Rienstra: *Boss zei: Jongens, de wereld staat toch op zijn kop, heeft eigenlijk nooit anders gedaan, gaan jullie nou lekker trouwen. Ik heb zin in een feestje.*

Eelco: *Misschien zijn we morgen al weer gescheiden. Maar dit feestje hebben we tenminste binnen. (..)*

Boss: *Ik blijf het belachelijk vinden, zo'n homohuwelijk. Ik bedoel, waarom trouwen, als je toch geen gezin kunt stichten?*

Eelco: *Daar gaat het ook niet om.*

Rienstra: *Het is puur fiscaal.*

b. Pierre: *Ria, heb jij ooit behoefte gehad aan een naadloze slip?(..) Daar adverteren ze nu mee.*

c. Claire: *Dat haat ik aan dit land. Iedereen de mond vol van tolerantie, van openheid, van 'liberalisme, sorry, maar als ze ontdekken dat het geld oplevert, wanneer ze een beeldschoon kerkje verknallen door er een internetcafé van te maken...*

d. Rienstra: *Die instroom-kut dacht dat ze studeerde door de cuts in videoclip te tellen.*

- Hoe zou je op grond van bovenstaande citaten deze tijd typeren
- Leg uit waarom je het wel of niet eens bent met de kritiek op deze tijd die uit de citaten spreekt (wat betreft het (homo)huwelijk, de commercie, Nederland en studeren) .

•

Opdracht 9

Rijnders noemt als een van zijn invloeden bij het schrijven de filmmaker Quentin Tarentino. Zijn films (Pulp Fiction, Kill Bill, e.a.) hebben als kenmerken: grappige dialogen die niets met het verhaal te maken hebben en het tonen van geweld op een zo'n overdreven wijze, dat het shockerend en komisch tegelijk is.

- Toon aan dat beide kenmerken in *Het bezoek* te herkennen zijn.

De schrijver noemt het stuk grappig, zeker geen treurspel. Misschien kan je wel spreken van een 'happy end'.

Leg uit in hoeverre jij vindt dat er sprake is van een 'happy end' en van een grappig stuk.

Opdracht 10

- Welke beweegredenen heeft Claire volgens jou om Pierre dood te wensen? Wordt zij gedreven door wraak, spijt, jaloezie, verveling, duivelse gedachten of is het een opwelling of een spel? Leg je keuze uit.

SLOTOPDRACHT

Nu je het stuk hebt gezien en (een deel van) de opdrachten hebt uitgevoerd, volgt nu de slotopdracht: Schrijf een recensie/ bespreking van de voorstelling waarbij je ingaat op de inhoud (het verhaal, de bron en de visie die uit het stuk spreekt) de vorm (het spel, de acteurs, het decor, de opbouw van het stuk, het Tarantino-einde) en de functie (de boodschap die volgens jou in het stuk te vinden is).

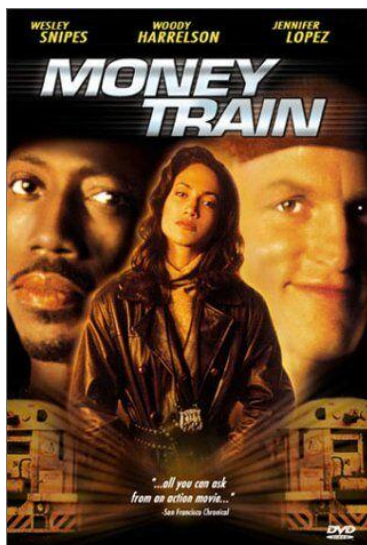
Toneelgroep De Appel stelt het zeer op prijs als je deze recensie ook mailt naar yvonne@toneelgroepdeappel.nl

enkele filmtips:

Fassbinder's *Die Ehe der Maria Braun*; *Die Sehnsucht der Veronika Voss*; *Lola* deze draaien **in december** o.a. in het Filmmuseum Vondelpark voor programma zie www.filmmuseum.nl (ook elders)

De films van **Quentin Tarantino**

A simple plan, hierin zie je erg goed hoe machtig geld is en wat het doet met mensen.

EINDE LESBRIEF HET BEZOEK

educatie@toneelgroepdeappel.nl